

Η ΤΕΧΝΗ ΚΑΙ ΤΑ ΘΥΜΑΤΑ ΤΗΣ

ΟΙ ΜΕΓΑΛΟΙ ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΑΙ ΜΠΡΟΣ ΣΤΟΥΣ ΚΙΝΔΥΝΟΥΣ ΚΑΙ ΤΟ ΘΑΝΑΤΟ

Η ΤΕΛΕΥΤΑΙΑΣ ΣΠΙΓΜΕΣ ΤΟΥ ΖΩΓΡΑΦΟΥ ΒΕΡΕΤΣΑΓΚΙΝ ΕΠΙ ΤΗΣ ΓΕΦΥΡΑΣ ΤΟΥ «ΠΕΤΡΟΠΑΒΛΟΣΚ»
"Ο μέγας καλλιτέχνης, τή στιγμή που τό θωρηχτό βυθίζεταν σχεδίαζε άκόμη.

Τό ναυάγιο τής ναυαρχίδος «Πετροπαβλόσκ». Ο μέγας ζωγράφος Βερετσαγκίν που πνίγηκε ζωγραφίζοντας. Οι ζωγράφοι στον πόλεμο. Τά θύματα τής τέχνης των. Η ζωή του Βερετσαγκίν. Ζωγράφος στην έρημο! Οι ζωγράφοι του μεσαίωνα. Ο «Περσέυς» του Μπενβενούτο Τσελλίνι. Στους παγετώνας τών Άλπεων. Ο θάνατος του Σεγκαντίνι κτλ.

Πρό εικοσιτριών έτών στάς 13 Απριλίου 1904, ένα άπό τά μεγαλειότερα θωρηχτά του Ρωσικού στόλου, ή ναυαρχία «Πετροπαβλόσκ», περιπολούσε στον κόλπο του Πόρτ-Άρθού. Μά μιά μικρή τροπή έξέδρανε κάτω άπό τά γαλήνια νερά. Δέν τήν άντέληφθη συντόμως ή ναυαρχία, προσέκρουσε επάνω σ' αυτή και σέ μιά στιγμή τό τεράστιο θωρηχτό μέ όλο τό έμπυχο και άφυχο ύλικό που είχε άπάνω του, βυθίζεταν στά βάθη τής θαλάσσης. Μόλις ελάχιστοι ναύτες κατόρθωσαν νά σωθούν άπό τήν τρομερή αυτή καταστροφή.

"Ενας άπό τους επιζήσαντας ναύτας διη-

γείτο κατόπιν ότι τήν τελευταία στιγμή πρό του καταποντισμού, είδεν άπάνω στη γέφυρα όρθιο τό ναύαρχο Μαλακόφ και δίπλα του έναν ψηλό ηλιωμένο κύριο μέ μακριά γενειάδα, ό οποίος όμως δέν φορούσε στολή ούτε άξιοματιζού, ούτε ναύτου.— Και προσθέτει ό ίδιος ναύτης: «Ο άνθρωπος αυτός τήν τρομερή εκείνη στιγμή κατι σχεδίαζε επάνω σ' ένα κομμάτι χαρτί, κ' ή φροσύνη του φανερώσε πως είχαν πολύ αγαθή...» Ο άπλοικός ναύτης δέν είχε άλλες πληροφορίες γιά νά δώση, μ' άπ' αυτές τίς λίγες ώλ' ή Εύρωπη πρόσεσε νά καταλάβη πως ό μυστηριώδης σύντροφος του ναύαρχου δέν ήταν άλλος άπό τό μεγάλο Ρώσο ζωγράφο Βασίλη Βασιλέβιτς Βερετσαγκίν. Τόν όποιον τό πάθος τής ζωγραφικής δέν εγκατέλειψε ούτε τήν τελευταία εκείνη στιγμή που βρισκότανε μπρός στό θάνατο.

Οί περισσότεροι άνθρωποι φαντάζονται ότι ένας ζωγράφος είν' ένας άνθρωπος ήσυχος που εργάζεται μέ τή γαλήνη του μέσα στό άσφαλές και πλούσιο άτέλει του, χωρίς ή τέχνη του νά του παρεξηγών τόν πραγματικό κίνδυνο... Και πράγματι, οί περισσότεροι ζωγράφοι έτσι εργάζονται... Μά σέ όλες τίς εποχές, έζησαν καλλιτέχναι μέ όρημτικό πνεύμα, περίεργοι πάντα νά δημοιογήσουν μέσα τους καινούργιες εντιπώσεις τίς όποιες νά ζωντανέψουν κατόπιν, στους πίνακές των, νάντιζέθουν καινούργια, άγνωστα και τρομακτικά θέματα, έτσι και μέ κίνδυνο τής ζωής των: τοπεία τών πολιτών ή τών τροπικών χωρών, άπόψεις τής έρήμου ή τών πεδιάδων τής άμμου όπου περνάει γεμάτος φλόγα ό σιμιόν και τών βράχων όπου κατοικούν τά θηρία. Σχημές τριγωνιών και καταγίδων, εικόνας μαχών και προπάντων σμαγών και πυροκαϊών. "Ολ' αυτά τά πράγματα δέ μπορεί ποτέ κανείς νά τ' άντιζήρσει έξ του άσφαλούς—θά τά δη μόνο άν εκθέσει σέ άναρσίθητους κινδύνους τήν ίδια του ζωή.

Έτσι ό Ιωσήφ Βενέ, ό μέγας θαλασσινός ζωγράφος, δινόταν άπάνω στό μεγάλο κατόπι ενός ίστιοφόρου, κατά τή διάρκεια τής τριγωνίας, γιά νά δη και νά ζωγραφίση λεπτομερώς, όλα τά σχήματα και τίς αποχρώσεις τών άγοιμένων κυμάτων. Ο ζωγράφος Τύρνο Παχ δέν έδοίταξε νά επιβραίνη σέ μιά βαρκούλα σ' ένα

«καρυδότσουφλο» γιά νά πάη νά παρακολουθήση άπό κοντά τά ναυάγια και τήν όργη τών κυμάτων.

Ο ζωγράφος βαρόνος Ντενόν, κατά τήν έξοστρατεία του Ναπολέοντος στην Αίγυπτο, εκάλπαζε πάντοτε μπρός άπό τά στρατεύματα γιά νά μπορή νά ζωγραφίση μέ τήν ήσυχία του. Έννοείται ότι έτσι πολλές φορές τόν συναντούσαν πρώτον τ' Αραβικά άποσπάσματα κι' έδεχτο τίς όμορφονίες των. Μά ό Ντενόν ήταν και παλληγάρι, ήταν όπλισμένος πάντοτε και ήξερε νά κάνει καλή χρήση τών όπλων του.

Οί περισσότεροι όμως άπό τους άλλους πολεμικούς ζωγράφους δέν είχαν άλλα όπλα εκτός άπό τά σύνεργα τής δουλειάς των. Ο Βίλλιαμ Σίμψον ό όποιος παρακολούθησε άπό κοντά τό Κριμαϊκό πόλεμο, ζωγράφιζε κάποτε τίς Άγγλικές πυροβολαρχίες, εκτεθειμένους στό πυρ τών Ρωσικών κανονιών. Έξαφνα μιά μπόμπα έσκασε κοντά του και πετώντας ένα σορό χρώματα κατέστρεψε τόν πίνακά του, ό όποιος ήταν σχεδόν τελειωμένος.

Κατά τό Σεβοτουρκικό πόλεμο του 1876, ό Ρώσος στρατηγός Ντοτσούροφ, βλέποντας έναν κύριο που είχε άνεβή στό ψηλότερο σημείο ενός λόφου, ό όποιος ήταν στόχος τών τουρκικών όβιδων, ρώτησε ποιός ήταν αυτός ό τρελλός και του άπάντησαν πως ήταν ό Άγγλος ζωγράφος Φρειδερίκος Βιλλέε, ό όποιος είχε άνεβή κει πάνω γιά νά πάη σίτσια τής μάχης. Ο ίδιος ό Βιλλέε πάλι στην έξοστρατεία του Νείλου του 1884 έσχεδίαζε ένα σορό άπό πτώματα Άράβων, όταν εξαφνα ένας άπό τους ύποτιθεμένους αυτούς νεκρούς σηκώθηκε κι' όμοιώντας άπάνω του, τόν χτύπησε μέ τό σπαθί του.

Μ' άπό όλους αυτούς τους καλλιτέχνες που ή αγάπη τους προς τήν τέχνη τους παρέσχε ως τά πεδία τών μαχών, κανείς δέν άφηρούσε τόσο τόν κίνδυνο όσο ό Ρώσος ζωγράφος Βερετσαγκίν που πνίγηκε, όπως είπαμε, μέ τό θωρηχτό «Πετροπαβλόσκ». Η ζωή του ήταν μιά σειρά άπό συνεχή ταξείδια στά Βαλκάνια, στον Καύκασο, στις Ίνδιες, στην Παλαιστίνη στό Τουρκεστάν, παντού, τέλος πάντων, όπου γινόταν πόλεμος. Στίς εικόνες του βλέπει κανείς ένα στρατιώτη πληρωμένο νά φεύγη άπό τή γραμμή τής μάχης κρατώντας μέ τά χέρια του τά σπλάχνα του που του φεύγουν ή ένα στρατιώτη γεκρό στον κάμπο ενώ ένα σμήνος άπό γύπτες όρνιάει επάνω του. Σ' έναν άλλο πίνακά του υπάρχει ένας στρατιώτης σκοπός άπάνω σ' ένα βουνό, ενώ ή γιονοθύελλα μαιναιτα γύρω του. Στο τέλος ό φτωχός στρατιώτης σωφειάζεται ύψλισμένος άπάνω στό χιόνι που γίνεται και τάφος του.

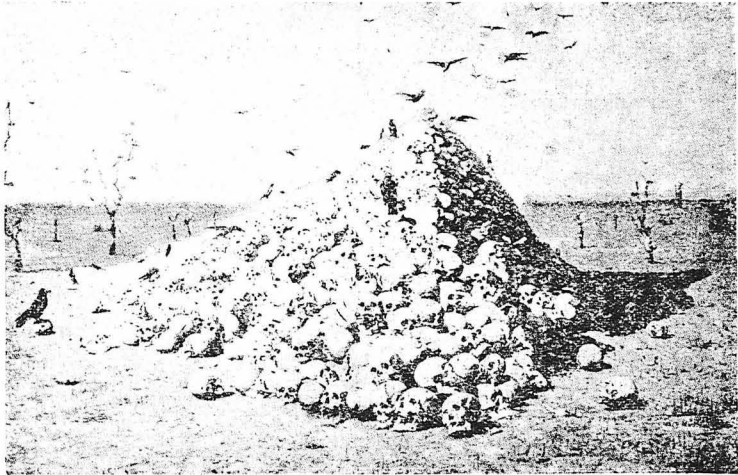
Όστόσο ό Βερετσαγκίν δέν παρακολουθούσε τά στρατεύματα μόνο γιά νά ζωγραφίση. Τίς περισσότερες φορές έλάβαινε κι' ό ίδιος ένεργο μέρος στις μάχες. Έλαβε μέρος στό Ρωσοτουρκικό πόλεμο του 1871 και συνώδεσε στις συμμαχικές στάς διαφόρους έξοστρατείας του τους Ρώσους στρατηγούς Σχομπέλεφ, Κοροπατίν, Σαζαρόφ. Σχουντλόφ, Τρανματίστηκε μάλιστα άρχετές φορές.

Επίσης θύματα τής τέχνης των, κατά τά τελευταία χρόνια, υπήρξαν οί Γάλλοι ζωγράφοι Μορίς Πότερ και Πόλ Μερβά. Ο ένας σκοτώθηκε τό 1898 στην Αιθιοπία και ό άλλος έτάφη υπό τά έρείπια τής Μαρτινίκας κατά τή καταστροφή τής στά 1902. Κι' οί δύο πέθαναν ζωγραφίζοντας.

Μά και πρό αυτών πολλοί άλλοι ένοιωσαν τήν ίδια περιφρόνηση προς τους κινδύνους και τό θάνατο. Κατά τό 1854 ό Άγγλος ζωγράφος Χόλμαν Χούντ ζωγράφιζε ένα πίνακά του στον όζυθες τής Νεκράς Θαλάσσης κρατώντας τό καπέλλο του στό ένα χέρι και μιά καλή καρμπίνα στό άλλο γιά ν' άμύνεται κατά τών άράβων ληστών που τριγύριζαν άδιακοπα στά

Ο Γάλλος ζωγράφος Πότερ που σκοτώθηκε στην Αίθιοπία.

Μετά τήν μάχη. (Πίναξ του Βερετσαγκίν)

μέρη εκείνα. Άργότερα, ο Φρομντέν δέν έδίστασε νά προχωρήσει μέσα στις άμμοσ της Σαχάρας γιά ν' ανακαλύψει τά μαγευτικά τοπεία της. Κι' οί δύο έπέστρεψαν σόοι καί ύγιεις. Ο Μωρίς Πόττερ πάλι ενόθηξε μέ μιá εξερευνητική άποστολή στην Αιθιοπία καί παρ' όλες τίς κακουχίες τίς πορείας, παρ' όλο τόν πυρετό πού τόν έβρασιάνιζε μέ κανένα τρόπο δέν έννοουσε νά γυρίσει πίσω. Μετά τό πέρας τίς εξερευνητικής έδολοφονηθή από ένα ίθαγενή.

Κοντά στά θύματα αυτά τίς τέχνες, πρέπει νά βάλουμε καί τούς καλλιτέχνες πού πέθαναν εξαντλημένοι από τίς άγρυπνίες, από την κόπωση, από την καθημερινή τους πάλη έναντίον ενός στοιχείου άνυποτάκτου, όπως τό μάρασμα καί ο μπρουντζος καί, πού προτίμησαν νά πεθάνουν παρά νά έγχαταλείθουν τό έργο τους.

Δέ μπορεί νά φαντασθή κανείς σήματα τόν κόπο καί τούς κινδύνους πού διέτρεξε στό μακρονό παρελθόν ένας γλύπτης ό οποίος μόνο μέ τί βοήθεια μεριζού ύπηρετών του έχυσε ένα άγαλμά του : "Ας άκούσουμε τόν μεγαλό Καλλιτέχνη του Μεσαίωνα Μπενβενούτο Τσελλίνι πώς διηγείται ό ίδιος τό χόσιμο τού «Περασός».

«Η φωτιά, γράρει, φούντωνε τόσο πολύ ώστε ήμουν αναγκασμένος νά την περιορίσω ό ίδιος γιά νά μήν άρπάζει τό σπίτι. Αυτό μέ κούραζε εξαιρετικά. Στο τέλος όμως δέν άπέφυγα αυτό πού φοβόμουν : ή φωτιά μετεδόθη στό διαμέριμα κ' ύπήρχε φόβος μήπως σωριαστή ή στέγη άπάνω μου. Σέ λίγο πάλι δυνατός άνεμος καί βροχή μπαινόντας από τόν κήπο μου κρούσαν την κάμνη. Άφοϋ έπι ώρες πάλεψα έναντίον αυτών τών στοιχείων στό τέλος, παρ' όλη τί γρηή χάσιμ μου εξαντλήθηκα. Ένας πολύ δυνατός πυρετός—ό δυνατώτερος τίς ζωής μου, μ' έπιασε. Έτσι αναγκάστηκα νά πάω νά πέσω στό κρεβάτι... Ο πυρετός δυνάμωνε όλοένα καί έπί δύο ώρες νόμιζα πώς θά πεθάνω... Ένώ είμουν θύμα αυτών τών παραισθήσεων, είδα νά μπαίνει μέσα στό δωμάτιό μου ένας άνθρωπος στριμμένος σαν S κεφαλαίο, ό οποίος άρχισε νά μου λέη, σά νά μου άνήγγειλε την καταδίκη μου εις θάνατον. «Άλλοίμονο, Μπενβενούτο ! ή έγγασία σου πάει χαμένη καί δέν ύπόχρει πιά γιά σένα κανένα φάσμακ στον κόσμο !» Άκούγοντας τά λόγια αυτά, έβγαλα μιá κορυφή τρομερή καί πετάχθηκα κάτω άπ' τό κρεβάτι μου, δέροντας όλους τούς ύπηρετας μου καί τούς βοηθούς μου πού είχαν έρθει νά με συνδράμουν. «Άχ ! προδότες ! ζηλόφθονοι ! τούς εφώναζα, έσεις μέ καταστρέφατε !...» καί συνέχεια κατόπιν πυρέσσαν τό έργο μου χωρίς νά λησμονήσω ποτέ τόν εφιάλτη πού είχα δει».

Αυτές ήταν οί δοκιμασίες τίς οποίες περνούσε ένας καλλιτέχνης θελοντας νά γίση από μπρουντζό τό έργο του πού τό είχε κατασκευάσει πρώτα μέ νερί ή μέ άργιλλο.

Άπ' αυτό μπορούε κανείς νά κρίνη τό τι ύπέφερε ό γλύπτης Βερότσιο, όταν—πενήντα χρόνια πρωτίτερα, έλεγείρησε νά στήση σέ μιá πλατεία τίς Βενετίας τό τεράστιο καί τρομερό άγαλμα τού κονδοττιέρου Βαρθολομαίου Κολεσσέ εφίππου. Είχε σχεδόν τελειώσει τό μοντέλλο κ' έτοιμαζόταν νά τό χρωματίση, όταν κάποιος Βελλάνο από την Πάδουα, χάρις στις ραδιουργίες του, έπέτυχε την άδεια νά κινή αυτός τί μορφή τού ήπτεως.

Μόλις τό έμαθε αυτό ό Βερότσιο μανιώδης έσπασε τό κεφάλι τού μοντέλλου του έτσι πού νά μή μπορη κανείς νά χρησιμοποιήση την προηγουμένη του έγγασία κ' έφυγε γιά τί Φλωρεντία. Τότε οί Άρχοντες τίς Βενετίας, γεμάτοι θυμό γιά τό σπάσιμο τίς κεφαλής τού μοντέλλου του τού άτιμώρηναν, έπί ποιηή άποζημειομού νά ξαναπατήση τό πόδι του στή Βενετία. Ο Βερότσιο τούς απήγγειλε ότι θά φυλαγόταν πολύ άπ' αυτούς γιαντί όσο δυνατοί κ' άν ήσαν, μιá καί θά τού έξοζαν τό κεφάλι, δέν θά μπορούσαν νά τού τό άντιζαταστήσουν, ενώ αυτός—επρόσθετε—μπορούσε εύκολώτα νά άντιζαταστήση τό κεφάλι τού μοντέλλου πού έσπασε μέ άλλο πολύ καλύτερο. Αυτή ή άστελείτης πού ήταν όλοσδιόλου μέσ' στό πνεύμα τίς εποχής έκανε νά γελάσουν τούς Ένετούς άρχοντες οί όποιοι παρακάλεσαν τό Βερότσιο νά επιστρέψη καί ν' άποτελειώση τό έργο του.

Μά ή ύγεια του πού είχε προσβλήθη πιά από τίς τόσες δοκιμασίες δέ μπόρεσε ν' άντισταθή στους κόπους καί στην εξάντληση πού τού επέφερε τό χόσιμο τού άριστουργήματός του. Καθώς έδούλενε σ' αυτό, ό Βερότσιο, προσεβλήθη από πυρετό, λόγω τών αλληπαλλήλων μεταλλαγών τίς θερμοκρασίας τού έγγαστηρίου του καί πέθανε, άφοϋ προηγουμένως μπόρεσε νά δη στημένο στην πλατεία τού Σάν-Ζανίπολο τό κολοσσιαίο αυτό άριστούργημα πού οί έπισκέπται τίς Βενετίας θαμαζούν καί σήμερα άόμα.

Μά τότελειώτερο ύπόδειγμα καλλιτέχνου άρρωσώμε-

νου στην τέχνη του μέχρι θανάτου, ύπήρξε ό Τζιοβάννι Σεγκαντίνι, ό οποίος πέθανε σέ ήλικία 40 χρόνων, μέσα σέ μιá έλεεινή καλύβα, περιστοιχισμένος από τά χιόνια, άπάνω σέ μιá κορυφή τού Σαμπετέργκ σέ ύψος 3.000 μέτρων, στάς 28 Σεπτεμβρίου 1899.

Άπό μικρός ό Σεγκαντίνι άρχισε νά δέχεται τά χτυπήματα τίς Μούρας. Η γέννησίς του ήταν άφορηή τού θανάτου τίς μητέρας του. Άργότερα, κίηξε ζωντανός ό άδελφός του. Ο πατέρας του, πού είχε παντρευτή τρεις φορές δέν άνησυχούσε διόλου γι' αυτό. Τότε κ' ό Σεγκαντίνι έφυγε γιά τό Μιλάνο άπόπου δέν ξαναγύρισε ποτέ στην πατρίδα. Κατόπιν από τό Μιλάνο πήρε τούς κάμπους, θέλοντας νά πάη στή Γαλλία, ή όποια τού φαινόταν σά γή τίς Έπαγγελίας. Στο δρόμο όμως τόν συμμαζέψαν μεριζοί χωρικοί κ' έτσι έγινε βροσός. Καθώς έφύλαγε τά πρόβατά του έννοιωσε γιά πρώτη φορά νά γεννιέται μέσα του τό πάθος γιά την τέχνη καί γιά τί φύση, τό όποιο έμελλε νά τόν άναδείξη εις ένα από τούς μεγαλυτέρους ζωγράφους τών χρόνων μας.

Μετά τριάντα χρόνια ό μικρός όρφανός βροσός ήταν πιά ένδοξος. Τά έργα του θθαυμάζοντο άπ' όλο τόν κόσμο. Όστόσο αυτός κατοικούσε άπάνω στις Άλπεις όπου χιλιάδες θαυμασται του έπήγαν νά τον έβλεπαν. Όλοι αυτοί ήξεραν πόσο τραγικά ύπήρξαν τά παιδικά του χρόνια μιá κανείς δέν ήξερε τί κινδύνους διέτρεξε κάθε φορά πού έξωγιάριζε ένα νέο έργο του. Ποτέ δέν έξωγράφιζε σθηριζόμενος στις άναμνήσεις του ή μέ την φαντασία του. Δέν μπορούσε νά ζωγραφίση χωρίς νά έχη μοντέλλο του τί φύση. Καί επειδή οί πίνακές του ήσαν πολύ μεγάλων διαστάσεων αναγκαζόταν πολλές φορές νά μένη μήνες όλόκληρους στό ύπαιθρο, στό χιόνι, στις καταγίδες γιά νά τελειώνη τά έργα του. Κάθε μέρα, καί στην καρδιά άόμοι τού χειμώπου, μέ θερμοκρασία τού βαθμού ύπό τό μηδέν, έγχατέλειπε τό σπίτι του καί ντυμένος σαν εξερευνητής τού πόλου, πήγαινε στις παγωμένες έρημιές γιά νά ζωγραφίση. Τά χρόνια πάγωνα στην πλατεία του, τά σκυλιά τού Άγίου Βερνάνδου πού τόν συνόδευαν τόν έγχατέλειπαν, μιá ό Σεγκαντίνι έμενε ζωγραφίζοντας μέ μανία.

Ένα βράδυ τού Σεπτεμβρίου ό Σεγκαντίνι ζωγράφιζε στην κορυφή τών Άλπεων Σαμπετέργκ ένα μερικό πίνακα τόν όποιο ήθελε νά στείλη στή Διεθνή Έκθεση τών Παρισίων τού 1900. Δέν είχε ούτε νερό κ' αναγκαζόταν νά λιώνη χιόνι γιά νά πιη. Έξασμα ένας πόνος τόν έπιασε. Ο μικρός βροσός πού τόν συνόδευε έστρεξε προς την κοιλάδα γιά νά ζητήση βοήθεια. Μά όταν, ύστερ' από μιá έπικίνδυνη άνάβαση, έφτασαν οί γιαντροί, ήταν πολύ άσρά... Ο μέγας ζωγράφος είχε πεθάνη από όξεια τυφλί-

Ο Σεγκαντίνι ζωγραφίζων τόν τελευταίο του πίνακα έπάνω στην χιονισμένη κορυφή τού Σαμπετέργκ.

Ο Σεγκαντίνι νερός. Στίλνισ τού Γουαζέτινι

ΣΤΑ ΧΩΡΑ ΤΟΥ ΠΥΡΕΤΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΔΙΨΑΣ

Ο Μωρίς Πόττετο σχεδιάζων μπρός στην πόρτα τίς άνυποκαλύβας του στην Άρρυσονία, δα...